

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО
СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

Спеціальність «014 Середня освіта (Мова і література (англійська))»

ОС — магістр

Виконавець: Блискун Л.Е.
студентка 2-го курсу,
групи СО МЛ(А)-2 (М)

(підпис)

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доц. Бопко І.З.

(підпис)

Робота допускається до захисту:
Зав. кафедрою:
д. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

(підпис)

«___» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	10
1.1. Сутність індивідуального стилю педагогічного спілкування.....	10
1.2. Особливості педагогічного спілкування в процесі вивчення іноземної мови	26
1.3. Роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови.....	34
Висновки до першого розділу.....	44
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	46
2.1. Забезпечення реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики.....	46
2.2. Урахування особливостей педагогічного спілкування в процесі навчання іноземної мови.....	54
2.3. Забезпечення психолого-педагогічної підтримки майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики	59
Висновки до другого розділу.....	66
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Спрямування освітнього процесу на гуманістично орієнтовану взаємодію його учасників потребує підготовки майбутнього вчителя з відповідним рівнем комунікативної компетентності. Це зі свого боку забезпечує процес спілкування, що є однією з базових вимог у сучасному шкільному середовищі й інформаційному просторі загалом. В умовах гуманізації освіти педагогічне спілкування в системі «учитель – учень» має будуватися за суб'єкт-суб'єктною моделлю на рівності їхніх позицій, повазі й довірі, що забезпечить не лише розвиток позитивного потенціалу й творчих можливостей особистості, але й сприятиме її самовизначенню, самореалізації. Комунікативна діяльність учителя суттєво залежить від особливостей та акцентів його професійного спілкування, що характеризує стиль педагогічної взаємодії. З огляду на це особливої актуальності в професійній підготовці майбутнього вчителя набуває ключова проблема повноцінного й продуктивного використання стильових можливостей педагогічного спілкування.

Інтеграція України в Європейський освітній простір, прийняття Закону України «Про вищу освіту» зумовлюють потребу в реформуванні української національної освіти з метою підготовки майбутніх учителів як особистостей інноваційного типу, а тому особливо важливим нині є включення в соціально-психологічну взаємодію індивідуально-типологічних характеристик, котрі нададуть цьому процесу самобутності, оригінальності, неповторності. Це й зробить комунікацію яскравою, привабливою, і викличе інтерес в учасників освітнього процесу.

У професійній підготовці майбутніх учителів найвагомим є вироблення стилю педагогічного спілкування, який пронизує весь освітній процес, є найвищою здатністю фахівця й потребує його постійного вдосконалення.

Саме тому проблема формування індивідуального стилю педагогічного спілкування набуває особливої актуальності як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Особливо важливим є формування індивідуального стилю спілкування під час вивчення іноземної мови, адже впливовим важелем в освітньому процесі є комунікативний аспект, визначальне місце в якому відведене особистості вчителя, його індивідуальному стилю комунікації.

Сформованість індивідуального стилю спілкування та його використання в різних видах мовленнєвої діяльності забезпечить вищу продуктивність іншомовної комунікації, сприятиме розвитку мотивації до використання мови як засобу спілкування, стимулюватиме вироблення в учнів вербальних і невербальних умінь у ситуаціях, максимально наближених до іншомовного середовища, викличе зацікавленість у вивченні соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається, культурних цінностей і морально-етичних норм свого та інших народів.

Оскільки компоненти педагогічного спілкування своєрідно й неповторно виявляються в практичній діяльності вчителя (В. Кан-Калік), то педагогічна практика як важлива складова професійної підготовки майбутніх фахівців забезпечує пошук і формування в них індивідуального стилю спілкування. Під час її проведення є можливість оволодіти технологією взаємодії відповідно до сформованого стилю спілкування на основі індивідуальних особливостей особистості. Це відбувається шляхом поєднання теоретичних знань, умінь, набутих під час вивчення педагогічних, фахових дисциплін, з реальною практичною комунікативною діяльністю.

Підґрунтям для визначення сутності поняття «індивідуальний стиль педагогічного спілкування» слугують філософські засади спілкування, які висвітлено в працях В. Андрущенка, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Табачковського.

Вагомий внесок у розроблення концептуальних засад комунікативної педагогіки зробили О. Бодальов, В. Кан-Калік, Т. Яценко та ін. Науковці-психологи різнобічно досліджують проблематику спілкування крізь призму педагогічної діяльності (О. Леонт'єв), як соціальне явище (С. Максименко), комунікативну діяльність (Д. Ельконін), сторону однієї єдності людського буття (Б. Ломов), елемент педагогічної майстерності (І. Зязюн), особистісно-зорієнтований підхід до спілкування (І. Бех).

Комунікативний аспект професійної підготовки майбутнього педагога в рамках компетентнісного підходу висвітлюють Р. Гуревич – комунікативна компетентність учителя в умовах інформатизації освіти; Н. Ничкало – принципи формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів; С. Гончаренко, В. Шахов – методичні засади формування комунікативної компетентності в майбутніх учителів; О. Акімова, О. Куцевол – розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога, А. Коломієць, В. Штифурак – теоретичні засади підготовки майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії.

Сучасні науковці Є. Єгорова, І. Зязюн, Г. Коджаспірова, В. Моргун, Л. Орбан-Лембрик, В. Панок, П. Перепелиця, Л. Савенкова, В. Семиченко вивчають індивідуальний стиль спілкування майбутнього вчителя як різновид стилів педагогічного спілкування.

У дослідженнях В. Галузяка, Л. Омельченко, В. Теслюк представлено та схарактеризовано різні види класифікацій стилів спілкування; шляхи формування індивідуального стилю спілкування висвітлено в працях Г. Мешко, Н. Голярдик, Н. Савенкової; особистісні детермінанти формування стилю педагогічного спілкування досліджувала Ю. Уварова.

Українські науковці В. Галузяк, М. Заброцький, Г. Мешко, В. Трохименко, Г. Хомич визначають стиль спілкування як індивідуально стабільну форму комунікативної поведінки людини, що виявляється в будь-яких умовах взаємодії.

У працях зарубіжних учених висвітлено різні погляди на проблему вироблення індивідуального стилю спілкування вчителя. Зокрема, у дослідженнях американського вченого Г. Грегорі зазначено, що в основі формування стилю молодого вчителя лежить його здатність до самоідентифікації в різних рольових моделях спілкування (активної, диференційно-ситуативної, авторитарної, гіпер-рефлексивної взаємодії тощо); Дж. Хаймліх та Е. Норланд трактують формування цієї здатності з погляду конгруентності; Р. Марцано вивчає крізь призму менеджерських умінь; Р. Кетейін стверджує, що основний фактор, який впливає на формування індивідуального стилю спілкування, – це особливості темпераменту й характеру особистості.

Вищезазначені наукові праці мають суттєве теоретичне й практичне значення. Проте в сучасній педагогіці недостатньо висвітлені шляхи формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя з огляду на його індивідуально-типологічні особливості. Поза увагою педагогічних досліджень залишилася проблема індивідуально орієнтованого підходу як основи формування стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя. Не дослідженою поки що є проблема формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Отже, актуальність дослідження визначена низкою суперечностей між:

- потребами навчальних закладів у фахівцях, які володіють ефективним індивідуальним стилем педагогічного спілкування з учнями, і недостатньою розробленістю цієї проблематики в педагогічній теорії й практиці;

- актуальним прагненням вчителя іноземної мови стати яскраво вираженою індивідуальністю й недостатнім рівнем розроблення методики формування індивідуального стилю спілкування майбутнього педагога;

- потенційними можливостями формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики й необґрунтованістю педагогічних умов їхньої реалізації.

Ці суперечності зумовили актуальність проблематики дослідження й визначили вибір теми роботи – «Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики».

Мета дослідження полягає в розробленні, теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов, що забезпечують формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Об'єкт дослідження – професійна педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування

індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутнісні характеристики індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови.

3. Розкрити роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури, нормативних документів для з'ясування сутнісних характеристик індивідуального стилю педагогічного спілкування як професійної якості педагога; узагальнення та систематизація для обґрунтування теоретичної бази дослідження; контент-аналіз для уточнення вихідних понять дослідження: «стиль», «індивідуальність», «індивідуально-типологічні особливості», «комунікативна компетентність»; моделювання з метою створення моделі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики;

- емпіричні: спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування, аналіз продуктів діяльності.

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 2 статтях, із них 1 – у студентському науковому віснику, одна – у міжнародному виданні.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, переліку умовних позначень, скорочень. Загальний обсяг дисертації становить 78 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури з'ясовано сутнісні характеристики індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики. Витоками досліджуваної характеристики особистості є поняття «стиль», «індивідуальність», «педагогічне спілкування». Більшість науковців зазначає, що стиль спілкування – це типологічна характеристика соціально-психологічної взаємодії, а індивідуальність надає цьому процесу своєрідності, неповторності, оригінальності. Аналіз деяких складників поняття, класифікацій, структури індивідуального стилю педагогічного спілкування дав змогу визначити певну систему формування індивідуального стилю педагогічного спілкування в майбутніх учителів: вивчення індивідуально-типологічних особливостей студента; визначення позитивних домінант у проявах індивідуального стилю спілкування й подолання негативних; оволодіння елементами педагогічного спілкування на основі індивідуально-типологічних особливостей і творчого потенціалу; організація педагогічного спілкування відповідно до індивідуального стилю в практичній діяльності; оцінка ефективності індивідуального стилю педагогічного спілкування та його корекція.

2. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови, за яких формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики буде ефективним. До них належать: забезпечення реалізації особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики; врахування особливостей педагогічного спілкування в процесі вивчення іноземної мови; забезпечення психолого-педагогічної підтримки студентів у процесі педагогічної практики; розвиток у майбутніх учителів іноземної мови здатності до рефлексії індивідуального стилю педагогічного спілкування.

3. Визначено роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування, що простежуємо

крізь призму її сутності, змісту, завдань і функцій. Саме під час педагогічної практики в процесі включення в систему реальних комунікацій студент усвідомлює, як проявити свою індивідуальність і своєрідність; може самостійно оцінити ефективність свого стилю у взаємодії з учнями. Майбутні вчителі іноземної мови вчать задіювати компенсаторний механізм у процесі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. Під час практики виявлено суперечність між наявними й необхідними комунікативними знаннями, уміннями, навичками, особистісними характеристиками, що є чинником стимулювання для самовдосконалення індивідуального стилю спілкування майбутнього фахівця.

Перспективними є дослідження підготовки майбутнього вчителя до профілактики проявів псевдостилю в процесі педагогічної практики, формування індивідуального стилю педагогічного спілкування в умовах інформаційного простору, формування освітнього середовища тощо.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>